

Martina Geljić, bacc.med.techn.

Saša Uljančić, prof.reh.

SESTRINSKE UNIFORME OD FLORENCE NIGHTINGALE DO DANAS

SAŽETAK

Sestrinske uniforme imaju raznolikost i bogatu povijest. One predstavljaju identitet medicinske sestre/tehničara. Medicinske sestre su kroz povijest posvuda u svijetu bile prepoznate po standardnoj haljini i kapici. Tijekom godina se mijenjao oblik haljina, kape su u jednom trenutku potpuno nestale, došlo je do moderniziranja uniformi i na koncu do gubitka prepoznatljivosti sestrinske struke po uniformi, što se danas može vidjeti u gotovo svim zdravstvenim ustanovama. U Republici Hrvatskoj uniforma medicinskih sestara/tehničara više nije zaštićena zakonom, što je nekad bila. Zbog toga se ponegdje vide nezdravstveni radnici u uniformi koja izgleda kao sestrinska. U bolnicama vlada raznolikost uniformi i boja što se odražava negativno na identitet medicinskih sestara. Karakteristična sestrinska uniforma je neophodna ne samo za prepoznatljivost od strane društva već i za unaprijeđenje sestrinske profesije.

Ključne riječi: povijest sestriinstva, sestriinstvo, sestrinske uniforme, muškarci u sestriinstvu, kape medicinskih sestara

1. UVOD

Glavnu ulogu u modernom sestriinstvu nosi Florence Nightingale. No i puno prije nje se vodila briga o bolesnima. Žene su oduvijek bile simbol pomaganja i brige o bolesnima. Žena, odnosno majka, vođena materinskim instinktom prva je koja je preuzimala postupke u pomaganju i zbrinjavanju bolesnih. Kasnije kroz povijest sve se više spominje i uloga muškarca u zdravstvenim djelatnostima gdje se pronalazi zanimljiva činjenica da su muškarci njegovali čak i prije žena, osobito na ratnim područjima. Prva pomisao na spomen medicinske sestre u svakoj osobi stvara sliku dame u uštirkanjoj haljini i pregači s pojasom oko struka i kapicom na glavi. Od samih početaka sestriinstva pridavala se važnost na izgled osobe koja

njeguje. Iz godine u godinu su sestre mijenjale svoju prepoznatljivost. Odjeća je oduvijek prikazivala njihovu jedinstvenost i prepoznatljivost. Izgled, odnosno uniforma, osim što djeluje profesionalno i ugodno za osobu kojoj je potrebna njega, ima ulogu i u zaštiti sestre što je svakako važno naglasiti. Izgled medicinske sestre ostavlja prvi dojam na bolesnika i odijevanje medicinskih sestara pri tome ima ključnu ulogu. Uniforma je snažan oblik neverbalne komunikacije u vezi sa identitetom nositelja, autoriteta i statusa. Isto tako uniforma upotpunjuje i diže profesiju na određenu razinu.

2. POVIJESNI PREGLED SESTRINSKIH UNIFORMI

2.1. Uniforme medicinskih sestara u 19. Stoljeću

Briga o bolesnima sve do 19. stoljeća pridavala se članovima obitelji. Florence Nightingale je začetnica sestrinstva i predstavlja sestrinstvo kao novo zanimanje. Sestrinstvo se u njezino doba pretvorilo u izuzetno respektabilan posao sa školovanjem i uniformama za medicinske sestre. Medicinske sestre su morale nositi šešir i traku te se time razlikovati, prije svega pokazati da su medicinske sestre i prikazati svoje zvanje. (1)

Slika 1. Medicinske sestre u Adelaidu, dječja bolnica, 1885. godina

Izvor: <http://samhs.org.au/Virtual%20Museum/Nursing/Nursing-uniforms/nursing%20uniforms.html>
(2.5.2016.)

2.2. Uniforme medicinskih sestara u 20. Stoljeću

Sestre su tada izgledale vrlo profesionalno jer je to prvo desetljeće u kojem se sestrinstvo smatra cijjenjenim.(2) Tijekom Prvog svjetskog rata došlo je do velikih izmjena u sestrijskoj uniformi. Dizajn je u drugom planu, a funkcionalnost je postala najvažnije značajka za uniformu medicinskih sestara.(3) Uniforme medicinskih sestara tijekom dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog stoljeća postaju praktičnije. Uniforme su postale jednostavnije i glavna promjena koja je vidljiva u ovom periodu je oblik kape. Zlatno doba uniformi u Americi predstavljaju pedesete godine prošlog stoljeća gdje sestrijska industrija postaje popularna. Dugački rukavi su se posve zamijenili kratkim rukavima. (4) Dolazi do noviteta i u pogledu kapa. Umjesto kapa pojavljuju se krune nalik kapama koje su nosile sestre tijekom Prvog svjetskog rata. Haljine su se također promijenile. Postale su manjeg oblika, bilo ih je lako oprati, glačati, a prije svega i nositi. Uz pojavu muškaraca, pojavljuje se i novi modni trend – " nursing scrubs ".(5) Dolazi novo doba gdje je prihvatljiva šminka i nakit. Haljine su u potpunosti modificirane – praktične i udobne. (6)

Slika 2. Medicinska sestra s poveskom Američkog Crvenog križa tijekom Prvog svjetskog rata
Izvor: <http://www.slideshare.net/Haleigh88/the-history-of-american-nurses-uniforms> (7.5.2016.)

2.3. Kape medicinskih sestara

Izvor govori da je teško odrediti točan vremenski period kada su kape postale standard za medicinske sestre, ali govori se da su postale dominantne sredinom 1800-ih godina.(7) Nošenje kapa u počecima sestriinstva je bilo pod utjecajem religije. Ono što je počelo kao praktično " pokrivalo " za glavu postepeno je postalo zaštitnim znakom sestrijske profesije.

(8) Nekada su se kape shvaćale vrhuncem higijenskih mjera što sestre danas smatraju velikim skupljalištem bakterija. (9) U kasnom dvadesetom stoljeću sestre su prestale nositi kape. Samim time što sestre prestaju nositi kape stvara se nova teorija kojom smatraju da kape više nisu potrebne. Dakle, nešto što je simboliziralo dostojanstvo, predanost i stručnost postalo je suvišno. (10) Medicinska sestra s kapom je bila prepoznatljiva i jedinstvena, nije se moglo dogoditi da se zamijeni s bilo kojim drugim zdravstvenim kadrom. Kapa medicinske sestre predstavlja misiju koja označava pomoć potrebitima, ali je i znak vrijednosti, poštovanja, jedinstvene vizije, identiteta medicinske sestre ali i same profesije što se, nažalost, s vremenom ugasilo.

Slika 3. Kapa "Flossie" nazvana u čast Florence Nightingale
Izvor: http://www.medscape.com/viewarticle/741581_4 (10.5.2016.)

3. OTVARANJE ŠKOLE ZA SESTRE POMOĆNICE U HRVATSKOJ I PRVE SESTRINSKE UNIFORME U HRVATSKOJ

Ministarstvo zdravlja je 1921. godine otvorilo školu za sestre pomoćnice u Zagrebu. Otvaranjem škole stvorilo se i kvalificirano osoblje koje poprima izuzetnu važnost u tadašnjem društvu. (11)

Slika 4. Sestra pomoćnica u kućnom posjetu 1920-ih

Izvor: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163682 (14.4.2016.)

3.1. Sestre pomoćnice i njihov izgled

Sestre pomoćnice naziv je za današnje medicinske sestre koji se je koristio u Hrvatskoj u međuratnom razdoblju – između dva svjetska rata.(12)

Uniforme sestara pomoćnica iz Zagrebačke škole za sestre pomoćnice nalikuju na uniforme koje inače nose časne sestre. Ono što asocira na časne sestre je pokrivalo za glavu koje su nosile sestre pomoćnice, ali i ostali dio uniforme pokazivao je kroj bez pretjeranih detalja. Uniforma se sastojala od haljine koja je bila stegnuta u struku te svjetlijeg ovratnika. Dokumenti govore da su sestre ukinule pokrivala za glavu te su u zamjenu počele nositi šešire. Sestre su se uspjele izboriti za ono što žele, a u ovom slučaju je to očigledno – moderniji šešir. (13)

Slika 5. Sestre pomoćnice s pokrivalima za glavu koja su nalik na pokrivala časnih sestara
Izvor: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163682 (14.4.2016.)

Ministarstvo je 1928. godine pripisalo službenu sestrinsku uniformu. Uz ovaj popis postoji i detaljan opis za svaki pojedinačni komad odjeće. Njime je sestrama odobreno čak jedanaest odjevnih predmeta, a oni su:

- Ogrtač (tamnoplave boje, ispod koljena, znak crvenog križa s lijeve strane)
- Pelerina (za rad vani s istim karakteristikama kao i ogrtač)
- Šešir (tamnoplave boje, ljeti od slame, s prednje strane je imao znak crvenog križa)
- Cipele (crne ili bijele boje sa niskom petom)
- Čarape (crne za rad vani, a za unutra su bile propisane i bijele, ne smiju biti od svile)
- Torba (više pretinaca s kratkim remenom za grad, a s dugačkim remenom za selo)
- Haljina za rad vani (propisana s istim karakteristikama kao i pelerina)
- Haljina za rad unutra (s istim karakteristikama kao i haljina za rad vani, ali samo svijetlomodre boje)
- Mala pregača (bijele boje koja se na leđima sastavljala i s prednje strane vezala)
- Velika pregača (od čvrstog platna, bijele boje, različitih oblika)
- Kapica (samo za rad unutar ustanova).

Kao identifikaciju, nosile su značku škole i to na dijelu haljine gdje se spajaju dva dijela kragne. (14)

Slika 6. Sestra Sabina odjevena u uniformu za rad na terenu, 1930-ih
Izvor: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163682 (28.4.2016.)

Prema Dugec i Horvat sve više dolazi do moderniziranja uniformi. Tako je na jednom od sastanaka diplomiranih sestara, održanog 1938. godine, na području cijele Jugoslavije, došlo do promjena na uniformi. Sestre su došle do zaključka da će šešir za rad na terenu biti sportski ali i da obuća mora biti s manjom petom i crne boje. Nadalje izvor govori kako je 1940. godine, na jednom od sastanaka, sestra Antonija Šifferer iznijela prijedlog i nacрте kako bi trebala izgledati uniforma. Kroz cijeli ovaj period i uz svu modernizaciju uniformi, sestrińska uniforma je bila zaštićena zakonom.(15) U ono vrijeme su postojala pravila (Pravilnik o radu) da sestra u tijeku radnog vremena ne smije biti našminkana. (16)

Slika 7. Nacrt za uniformu za unutarnji rad iz 1940-ih
Izvor: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163682 (28.4.2016.)

4. NOVO DOBA – POJAVA MUŠKARACA U SESTRINSTVU

Sestrinstvo se kao profesija od nekakvih ranih početaka smatralo samo ženskim zanimanjem. Međutim, sve do pojave Florence Nightingale, izvori govore da su bolesne njegovali isključivo muškarci. Primjerice, u srednjem vijeku njegu su pružali muškarci i to isključivo iz vojnih i religijskih redova.

4.2. Uniforme muškaraca u Hrvatskoj i njihove značke

U pedesetim godinama prošlog stoljeća dolazi do pojave muškaraca u sestričkoj profesiji na području Hrvatske. Sestrinstvo kao profesija nije bila predviđena za muškarce pa iz tog razloga nema govora o njima niti o njihovim odijelima. Jedino što se uskladilo s pojavom muškaraca je izdanje nove značke koja ih uključuje u profesiju. (17) Popularni naziv sestričkoj nije primjeren za muški spol što predstavlja prepreku nekome tko želi biti te struke. Medicinski tehničari su često pod diskriminacijom po tom pitanju. (18)

Slika 8. Službena značka medicinskih sestara i tehničara nakon 1950-ih u Hrvatskoj
Izvor: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163682 (1.5.2016.)

5. MODERNO DOBA – ODJEĆA ZDRAVSTVENIH RADNIKA

Početakom 1980-ih godina dolazi do izmjene tradicionalnih uniformi gdje se uvode plastične pregače. Uniforme su postale jednostavnije nego što su prije bile i dopušteno je nositi nakit i šminku što je bilo zabranjeno u prijašnjim godinama. Uniforme od 1990. godine do danas postaju sve raznovrsnije, uglavnom su ujednačene samo s malim razlikama koje označuju hijerarhiju. (19)

Slika 9. Medicinska sestra s novim plastičnim pregačama

Izvor: <http://www.workwearessentials.com/blog/history-nurse-uniforms-time/> (15.5.2016.)

5.1. Odjeća zdravstvenih radnika u Hrvatskoj

Svi zdravstveni djelatnici su dužni pri obavljanju svojih dužnosti u zdravstvenim ustanovama nositi odgovarajuću odjeću. S obzirom da postoji više različitih profila zdravstvenih radnika, potrebno je da svaki od njih ima svoju jedinstvenu odjeću po kojoj će bit prepoznatljiv svima koji dolaze u zdravstvene ustanove. Uniforma bi treba biti odraz ustanove, profesije ali i same osobe koja je u sustavu zdravstva. U prethodnim poglavljima je spominjano kako je nekada, u počecima sestrinstva u Hrvatskoj, uniforma sestara pomoćnica bila zaštićena zakonom. Zašto je nazadovalo ono što je nekada bilo dobro?

Prlić u udžbeniku za učenike srednjih medicinskih škola spominje kako je nekada, ne prije puno godina, uniforma sestara bila jednaka u većini ustanova. Točno je bilo prepoznatljivo tko je tko u zdravstvenom sustavu. Tako su sestre pedijatrijskog smjera nosile haljine ružičaste boje, primalje zelene boje, sestre sa završenom srednjom školom svijetloplave boje, a više sestre koje su imale opći ili bolnički smjer imale su u haljine tamnomodre boje. Uz haljine je neizostavna bila bijela pregača i kapica kao i značka društva medicinskih sestara. Dok danas, po zdravstvenim ustanovama mogu se vidjeti različite boje i oblici uniformi. Svi korisnici zdravstvenih djelatnosti, ali i sami zdravstveni radnici jedva da prepoznaju određeni profil zdravstvenog djelatnika, osobito medicinske sestre. Identifikacijske kartice pokazuju zvanje djelatnika, ali to je nepraktično u smislu prepoznavanja određenog profila zdravstvenog djelatnika jer treba duže vrijeme da se pročita i shvati o kojem profilu se radi. Bez obzira što ne postoji propisana odjeća medicinskih sestara/tehničara, ona mora biti uredna, ukusna, praktična i primjerene boje. Izuzetno je važno da ona bude odgovarajuće

veličine niti preširoka niti preuska te da ne dovodi sestru ili tehničara u neprimjeren položaj.
(20)

Slika 10. Današnji izgled medicinskih sestara i tehničara

Izvor: Slika preuzeta iz udžbenika za srednju medicinsku školu (Opća načela zdravlja i njege, udžbenik, 3.razred srednje medicinske škole)

Iako uniforma medicinskih sestara/tehničara nije zaštićena i propisana zakonom, postoje preporuke medicinskim sestrama i tehničarima kojeg predlaže Hrvatska komora medicinskih sestara. Uniforma bi trebala biti dogovorene boje što se odnosi na to da svaka ustanova sama donese određenu boju, ali preporuka Hrvatske komore medicinskih sestara je da ona bude u bijeloj boji i to bez ikakvih oznaka (odnosi se na različite boje plavih oznaka) te dogovorenog oblika. Uniforma bi trebala uvijek biti čista, izglačana i neizlizana kao i odgovarajuće veličine, niti preuska niti preširoka. Ako se odluči na haljinu ili suknju, ona bi trebala biti odgovarajuće veličine, nekoliko centimetara ispod koljena. Preporuka dalje nalaže da sva dugmad mora biti zašivena, a hlače pridržavane remenom. Navode da ne smiju biti vezane zavojem, vrpcom i slično. Čarape moraju biti neutralnih boja bez uzoraka odnosno prilagođene boji kože, a obuća bi trebala biti udobna, praktična i prozirna. Visina potpetice ne bi trebala biti viša od 5 centimetara. Modeli obuće su dogovoreni sa Hrvatskom komorom medicinskih sestara. Šminka je dozvoljena, ali treba biti diskretna. Nokti uredno rezani, bez laka za nokte. Međutim, dozvoljeno je imati lak diskretnih boja ukoliko to priroda posla dopušta, recimo u pastelnoj ili bijeloj boji. Preporuka komore je da je kosa nije duga, a ako je duga trebala bi biti uredno povezana tako da ne ometa obavljanje posla. Nikako nije poželjna kosa sa različitim bojama, kao i u nekim neprirodnim bojama. Nakit mora biti također

diskretan. Dopušten je vjenčani prsten ukoliko ne smeta prilikom obavljanja posla. Ono što je obavezo nositi je identifikacijska kartica/bedževi.

6. IZGUBLJENI IDENTITET MEDICINSKIH SESTARA

Samim time što uniforme medicinskih sestara/tehničara nisu zaštićene poput nekih drugih uniformi, dolazi u pitanje njihov identitet. Moglo bi se reći da je s vremenom došlo do krađe identiteta s obzirom da su u drugim ustanovama, izuzev zdravstvenih, spremačice i sobarice počele nositi uniforme identične onima koje nose medicinske sestre. To će se događati sve dok se ne napravi korak dalje- zaštititi jedinstvenu uniformu sestrištva kao samostalne i jedinstvene profesije.

Slika 11. Spremačice u uniformama medicinskih sestara

Izvor:http://www.glas-slavonije.hr/180026/1/Spremacice-u-sustavu-socijalne-skrbi--imaju-manju-placu-nego-u-skolama?fb_comment_id=463988960318240_94945009#f1b567ae087463 (30.5.2016.)

8. ZAKLJUČAK

U današnjem vremenu i nema baš nekih lijepih primjera sestriških uniformi kao iz prošlosti. Medicinske sestre i tehničari obično su u svijetlo ili tamno plavim uniformama ili pak u bijelim. Ponekad na bijelim uniformama nema čak niti oznake plave boje kako bi se znalo da se radi o medicinskoj sestri ili tehničaru. Naime, u bolnicama se viđaju svakojake uniforme. Ponekad fizioterapeuti ili njegovateljice nose uniforme medicinskih sestara što poprilično zbunjuje bolesnike jer ne znaju kome se mogu obratiti za pomoć.

Sestrištvo je nekada bilo prepoznatljivo i cijenjeno između ostaloga i zahvaljujući uniformi. Nešto što je nekada bilo zakonom zaštićeno danas nije. Razvoj i status sestriške struke u društvu bi upotpunila i uniforma koja bi treba biti zaštićena s obzirom na razinu obrazovanja sestara i tehničara. To bi olakšalo posao medicinskim sestrama i tehničarima ali i

svim korisnicima zdravstvene zaštite. Sestrinstvo bi bilo prepoznato kao profesija što bi uvelike doprinisilo daljnjem razvoju i usavršavanju.

Reference:

1. Internetska stranica: <http://www.nursinguniforms.net/blog/the-history-of-nursing-uniforms> (23.4.2016.)
2. Internetska stranica: <http://www.slideshare.net/Haleigh88/the-history-of-american-nurses-uniforms> (5.5.2016.)
3. Internetska stranica: <http://www.nursinguniforms.net/blog/the-history-of-nursing-uniforms> (23.4.2016.)
4. Internetska stranica: <http://www.slideshare.net/Haleigh88/the-history-of-american-nurses-uniforms> (5.5.2016.)
5. Internetska stranica: <http://www.nursinguniforms.net/blog/the-history-of-nursing-uniforms> (23.4.2016.)
6. Internetska stranica: <http://www.slideshare.net/Haleigh88/the-history-of-american-nurses-uniforms> (5.5.2016.)
7. Internetska stranica: <http://www.lifebridgeblogs.org/2012/05/08/the-history-of-the-nurses-cap/> (7.5.2016.)
8. Internetska stranica: <http://www.medscape.com/viewarticle/741581> (9.5.2016.)
9. Internetska stranica: <http://www.lifebridgeblogs.org/2012/05/08/the-history-of-the-nurses-cap/> (7.5.2016.)
10. Internetska stranica: <http://www.medscape.com/viewarticle/741581> (9.5.2016.)
11. Dugac, Ž., Horvat, K., (2013.), Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 2940-ih godina u Hrvatskoj, *Acta Medico-Historica Adriatica*, 11 (2), str. 251 – 274
12. Dugac, Ž., (2015.), O sestrama pomoćnicama, siromašnima i bolesnima , *Srednja Europa*, Zagreb, str.3-5
13. Dugac, Ž., Horvat, K., (2013.), Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 2940-ih godina u Hrvatskoj, *Acta Medico-Historica Adriatica*, 11 (2), str. 251 – 274

14. Dugac, Ž., Horvat, K., (2013.), Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 1940-ih godina u Hrvatskoj, *Acta Medica-Historica Adriatica*, 11 (2), str. 259 – 261
15. Dugac, Ž., Horvat, K., (2013.), Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 1940-ih godina u Hrvatskoj, *Acta Medica-Historica Adriatica*, 11 (2), str. 261 – 262
16. Dugac, Ž., Horvat, K., (2013.), Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 1940-ih godina u Hrvatskoj, *Acta Medica-Historica Adriatica*, 11 (2), str. 263
17. Dugac, Ž., Horvat, K., (2013.), Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 1940-ih godina u Hrvatskoj, *Acta Medica-Historica Adriatica*, 11 (2), str. 269-270
18. Internetska stranica: <http://www.asrn.org/journal-nursing/374-men-in-nursing.html> (13.5.2016.)
19. Internetska stranica: <http://www.workweaessentials.com/blog/history-nurse-uniforms-time/> (14.5.2016.)
20. Prlić, N., (2009.), *Zdravstvena njega, Školska knjiga, Zagreb*, str.42